

Handelingsprotocol wolf voor scholen en kinderopvang

In Drenthe worden we geconfronteerd met wolven. Wolven hebben een schuwe aard naar mensen toe. Deze schuwheid houdt in dat een in het wild levende wolf zich prettig voelt bij een afstand tot mensen van ongeveer 100 meter of meer. Toch kan het gebeuren dat je een wolf ziet. Een wolf kan dan korte tijd nieuwsgierig naar je kijken, maar zal normaliter daarna de situatie verlaten. Wolven zijn vluchtdieren, dat houdt in dat wanneer een wolf schrikt of in een stressvolle situatie terechtkomt, de wolf in galop de situatie zo snel mogelijk probeert te verlaten. Geef een wolf hierbij de ruimte.

Het is belangrijk om een zichtmelding **altijd** door te geven aan het [Wolvenmeldpunt van BIJ12](#), bij voorkeur met beeldmateriaal. Met de gegevens uit dit Wolvenmeldpunt bouwt de overheid dossiers op. Zo krijgen we inzicht in de verspreiding en de bewegingspatronen van wolven. Mocht bij ingevoerde beelden blijken dat een wolf afwijkend gedrag vertoont, dan kunnen we daarop ingrijpen. De meldingen helpen ons bij het opbouwen van dossiers en deze zijn belangrijk voor de keuze en onderbouwing van de te nemen maatregelen.

Het [Interprovinciaal Wolvenplan](#) vormt op dit moment de basis voor hoe provincies in Nederland omgaan met wolven. In het Wolvenplan staan interventierichtlijnen beschreven. Daarin worden verschillende situaties ingeschat en gecategoriseerd als 'geen probleemsituatie', 'probleemsituatie', of 'probleemwolf'.

Bij 'geen probleemsituatie' is er sprake van ongevaarlijk gedrag. Het verschil tussen 'probleemwolf' en 'probleemsituatie' zit in het gedrag van een wolf. Soms leren wolven gedrag aan dat risicovol is voor de veiligheid van mensen en waarbij het niet waarschijnlijk is dat dit gedrag kan worden bijgestuurd. In deze gevallen wordt de wolf aangemerkt als 'probleemwolf'. Ook bij 'probleemsituatie' kan er sprake zijn van gedrag dat enigszins afwijkt van wat de meeste wolven doen. Met maatregelen kunnen probleemsituaties worden verholpen of voorkomen.

Rollen en verantwoordelijkheden

De provincie is verantwoordelijk voor natuurbescherming. Daar vallen alle inheemse diersoorten onder, zoals ook de wolf. De provincie is dus verantwoordelijk voor het provinciale wolvenbeleid en is daarbij gebonden aan landelijke en Europese regelgeving. De provincie geeft inwoners adviezen over wat zij kunnen verwachten van de aanwezigheid van wolven en hoe zij het beste om kunnen gaan met situaties met wolven. Daarvoor heeft de provincie een flyer met informatie uitgebracht: '[Wolf in Drenthe](#)'. Ook is daarom dit protocol opgesteld voor scholen en kinderopvang. Samen met politie, gemeentes en terreinbeherende organisaties werken wij ook aan een incidentenprotocol, waarbij helder staat omschreven wie waar verantwoordelijk voor is als er iets gebeurt met een wolf.

De gemeente en de politie zijn verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid. Daarom wordt bij gevaarlijke situaties met wolven 112 gebeld. Via de meldkamer komt de politie ter plaatse. Ook worden de provincie en de betrokken gemeente meteen ingelicht. De provincie komt ook meteen ter plaatse. Met behulp van een wolvendeskundige wordt de situatie ingeschat en wordt er gewerkt om de situatie op te lossen.

Wolven zijn wilde dieren zonder eigenaar of bezitter. De aanwezigheid en het gedrag van een wolf zijn daarom in beginsel niet aan een persoon of organisatie toe te rekenen. Dit betekent dat er geen sprake is van risicoaansprakelijkheid voor schade of letsel als gevolg van een incident, zoals dat wel het geval kan zijn wanneer een hond van een eigenaar schade of letsel veroorzaakt bij een ander. Aansprakelijkheid kan wel aan de orde zijn indien in een concrete situatie waarbij gevaar dreigt niet zorgvuldig is gehandeld.

Scholen en kinderopvangorganisaties hebben op grond van wet- en regelgeving een zorgplicht om te zorgen voor een veilige en gezonde omgeving voor kinderen. Deze zorgplicht houdt echter geen verplichting in om alle risico's uit te sluiten. Van scholen en kinderopvangorganisaties wordt verwacht dat zij, op basis van de op dat moment beschikbare informatie, een zorgvuldige afweging maken en passende voorzorgsmaatregelen treffen om kinderen een veilige omgeving te bieden.

Mede daarom is het van belang dat scholen en kinderopvangorganisaties de adviezen van de provincie, gemeente en het [Landelijk Informatiepunt Wolven](#) opvolgen. Houd je altijd aan de basisregels: blijf kalm, voer of lok een wolf niet en ga hem niet achterna. Geef een wolf de ruimte door langzaam achteruit te gaan, maak geluid en grote gebaren als een wolf te dichtbij komt.

Landelijk Informatiepunt Wolven (LIW)

Het Landelijk Informatiepunt Wolven is er voor iedereen met vragen of zorgen over wolven. Het LIW is iedere werkdag telefonisch bereikbaar tussen 09:00-12:00 en 13:00-17:00 om u direct van advies te voorzien.

Bel 0800-1212 of [kijk op www.landelijkinformatiepuntwolven.nl](http://www.landelijkinformatiepuntwolven.nl)

Duiding wolvengedrag

We onderscheiden drie leeftijdsfasen bij wolven: welp (0-1 jaar), jaarling (1-2 jaar) en volwassen (2+ jaar). Wolven krijgen in het voorjaar welpen. De eerste weken blijven de welpen in het hol. Als zij ongeveer twee maanden oud zijn, rond het begin van de zomer, beginnen zij de wereld te verkennen. Jonge welpen zijn nieuwsgierig en avontuurlijk. Het is belangrijk om in deze periode alle contact met mensen te vermijden, zodat er geen gewenning optreedt. Het ouderpaar kan in deze tijd bovendien erg beschermend zijn.

Jonge wolven (jaarlingen) kunnen besluiten om de ouderlijke roedel te verlaten en op zoek te gaan naar een eigen territorium. Deze wolven noemen we 'zwervers'. Zij zijn altijd onderweg en leggen daarbij grote afstanden af. We zien dit gedrag vooral rond het najaar en de winterperiode. Dit is daarom ook de tijd dat er met enige regelmaat wolven op 'gekke' locaties worden gezien waar ze anders niet worden waargenomen.

Zijn wolven te vergelijken met honden?

De wolf (*Canis lupus*) is een grote wilde hondachtige. Het dier is nauw verwant aan de huishond (*Canis lupus familiaris*). Wolven en honden staan als soorten dicht bij elkaar en tonen veel overeenkomstig gedrag. Zowel wolven als honden zijn intelligente en sociale dieren. Toch zijn er ook grote verschillen. Zo leven wolven in een roedel met innige familiebanden, geleid door een ouderpaar dat samen voor de welpen zorgt en bij elkaar blijft voor het leven, in een groot territorium waarin geen vreemdelingen worden geduld. Honden vormen daarentegen losse en flexibele sociale groepen, waarbij individuen geen of maar kleine territoria claimen. Hondenteven brengen pups in hun eentje groot, hondenreuen spelen daar geen rol in.

Hoe reageren wolven op mensen?

Zowel wolven als honden zijn roofdieren, oplettend en observerend. Waar honden echter heel goed zijn in het interpreteren van mensengedrag, zijn wolven dat niet. Voor een wolf is een mens een vreemd dier dat niet lijkt op een prooidier. Een wolf is als roofdier een hoefdierspecialist. Het is bij een ontmoeting met een wolf van groot belang dat mensen zich niet als prooidier gedragen. Daarop zijn de adviezen van deskundigen gebaseerd.

Wolven staan als toppredator bovenaan de voedselketen. Tegelijkertijd is het een vluchtdier. De wolf is van nature een observerend dier, dat bij risicovolle situaties altijd zal vluchten. Dat is waarom ontmoetingen met wolven nog steeds zeldzaam zijn, ondanks dat er zo'n 150 wolven in Nederland leven. Ook zal een wolf bij een ontmoeting met een mens meestal de situatie snel verlaten. Hierbij kan een wolf enkele secondenlang de mens op afstand rustig observeren, om vervolgens afstand te nemen totdat de wolf uit het zicht van de mens verdwijnt. Bij het afstand nemen kan de wolf regelmatig even stilstaan en weer omkijken. Vergeleken met honden, kan een wolf in zijn gedrag 'stoïcijns' overkomen. Je mag ervan uitgaan dat een wolf die langer dan vijf seconden naar een mens kijkt en met het lichaam naar de mens gedraaid staat, geïnteresseerd is in mensen. Een wolf die niet geïnteresseerd is of interesse verliest, heeft zijn blik elders gericht en draait het lichaam weg.

Wat moet je doen?

Voor een mens is het belangrijk om bij het zien van een wolf **NOOIT** te rennen. Roofdieren reageren instinctief op snelle bewegingen. Blijf kalm, kijk terug naar de wolf en vergroot rustig de afstand door langzaam naar achteren te lopen. Bij een hond is het advies om juist niet te staren, want een hond aanstaren kan een conflictsituatie uitlokken. Bij een wolf is dit dus het tegenovergestelde.

In sommige gevallen kan een (vaak jonge) nieuwsgierige wolf dichterbij komen. Ook in dit geval is het belangrijk om niet te rennen. Blijf kalm, maak je groot en maak lawaai. Laat zien dat je niet interessant bent, je geen interactie wil, en dat de wolf maar beter weg kan gaan. Neem zelf langzaam afstand door naar achteren te lopen. Houd altijd je blik op de wolf, draai je niet om totdat de wolf interesse verliest en vertrekt.

Hoe herken je een wolf?

De meeste mensen zullen wel een idee hebben hoe een wolf er ongeveer uit ziet. Een wolf is groot, zijn schouderhoogte is tussen de 65 en 80 centimeter hoog. In Nederland hebben wolven de klassieke 'wolfs-grauwe' vacht, die grijs gemêleerd is met lichtere poten, wangen en snuit. De ogen zijn geel, de neus is zwart. De wolf heeft rechtopstaande oren, een rechte rug en een rechte, bossige staart.

Wolf... of hond?

Sommige honden lijken heel erg op een wolf, zoals een Saarloos wolfhond of Tamaskan. Van andere honden vinden mensen vaak dat ze op een wolf lijken, zoals een Husky of Malamute. Toch kan je ook deze honden onderscheiden van wolven. Een aantal opvallende en duidelijke verschillen:

- Let op de oogkleur: zijn de ogen bruin, of blauw? Dan is het een hond. **Wolvenogen zijn altijd geel.**
- Zie je witte vlekken in de vacht? Dan is het een hond. **Wolven hebben nooit witte vlekken**, zelfs niet een kleine witte borstvlek of witte voetjes.
- Is de staart gekruld? Dan is het een hond. **Een wolvenstaart is altijd recht.**
- Zijn de oren heel groot, puntig en dunbehaard? Dan is het een hond. **Wolvenoren zijn relatief klein, rond en dikbehaard.**
- Zie je een zwarte of witte snuit (masker)? Dan is het een hond. **Wolven hebben geen masker.**
- Heeft de vachtkleur een groot contrast tussen licht en donker? Dan is het een hond. **Een wolvenvacht is gemêleerd met weinig contrast.**

Er zijn nog veel meer verschillen, maar dit zijn de meest in het oog springende kenmerken. Bekijk in de afbeelding het verschil tussen een wolf, een Saarloos wolfhond en een husky. Het is meteen duidelijk dat een husky eigenlijk helemaal niet op een wolf lijkt. Een Saarloos wolfhond komt al een stuk dichterbij de buurt en heeft soms zelfs gele ogen. Toch zijn de verschillen goed te zien, als je weet waar je op moet letten.

Verschillen tussen een wolf, een Saarloos wolfhond en een husky

Wolf	Saarloos wolfhond	Husky
		
	Grote puntige dunbehaarde oren, vachtkleur met sterk contrast tussen licht en donker (foto: AVLS archief)	Blauwe ogen, wit masker, witte vlek op het voorhoofd, dunbehaarde oren

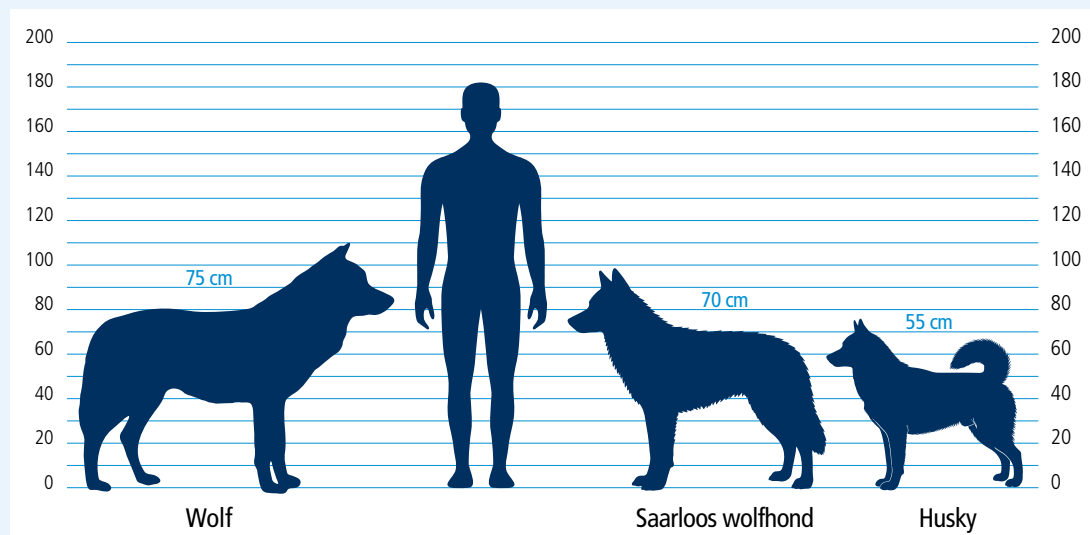
Wat verder opvalt is dat honden vaak (veel) kleiner zijn. Onthoud: **een wolf is 65-80 cm hoog**.

- Husky: 50-60 cm
- Malamute: 58-64 cm
- Saarloos: 60-75 cm
- Tamaskan: 60-76 cm

Ook qua bouw zie je verschillen. Een wolf heeft een vierkant lichaam, lange poten, een rechte rug, en een relatief groot hoofd op een dikke, gespierde nek. Honden hebben meestal een langer lichaam met naar verhouding kortere poten, en een relatief klein hoofd.

Tenslotte zie je ook in de vacht verschillen. Een wolvenvacht past zich dramatisch aan de seizoenen aan. Het is heel dik in de winter en heel kort in de zomer. Bij het wisselen van de seizoenen kan een wolf sterk verharren, waarbij grote plukken losse haren uit de vacht kunnen hangen. Honden hebben over het algemeen het hele jaar door een nette en relatief dunne vacht die weinig verandert tussen de seizoenen, vanwege goede vachtverzorging en een aangenaam klimaat in huis.

Verschillen in formaat en bouw van mens t.o.v. een wolf, Saarloos wolfhond en Husky

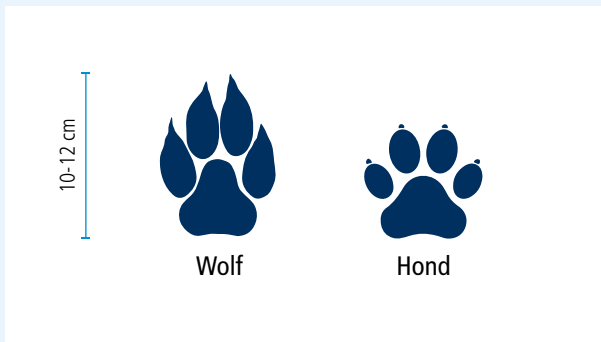

Wolvensporen

Een pootafdruk van een wolf is over het algemeen groter en ovaler van vorm dan die van een hond. De middelste twee tenen zijn iets langer dan de buitenste twee tenen. Aan de teenzolen zie je afdrucken van de lange nagels. De pootafdruk van een volwassen wolf is ongeveer 10-12 centimeter lang en 7-10 centimeter breed. Een pootafdruk van een hond is meestal kleiner en ronder van vorm, met of zonder afdrucken van de nagels.

Een keutel van een wolf is 2,5 tot 3 centimeter dik en ongeveer 20 centimeter lang. Een wolvenkeutel zit vaak vol met haren, want vacht verteerd slecht. Er kunnen ook andere moeilijk te verteren delen in zitten, zoals botten en hoeven. Wolvenkeutels hebben bovendien een onmiskenbare, zeer indringende wildgeur. Uit wolvenpoep blijkt duidelijk dat een wolf geen brokken eet. Een wolf legt zijn drollen vaak op of langs paden, of in het midden van een kruispunt.

Pootafdruk van wolf en hond, ter vergelijking

Wolvenkeutel

Scenario's, inschatting gedrag, adviezen

Het handelingsprotocol hieronder volgt de interventierichtlijnen uit het Wolvenplan, verder uitgewerkt met adviezen speciaal voor scholen en kinderopvang. De adviezen gelden rond het school- of opvanggebouw, maar ook voor een wandeling of excursie.

Het kan spannend zijn om met kinderen te wandelen in een gebied waar wolven zijn. Blijf in ieder geval als groep bij elkaar. Wolven zonder afwijkend gedrag tonen geen of weinig interesse in mensen. Een wolf ziet een mens of kind niet als prooi. Meestal heeft een wolf jullie eerder gezien dan andersom. Kom je een wolf tegen, onthoud dan de [basisregels](#): blijf kalm, voer of lok een wolf niet en ga hem niet achterna, geef een wolf de ruimte door langzaam achteruit te gaan, maak geluid en grote gebaren als een wolf te dichtbij komt.

De vuistregel is: blijft een wolf verder dan 30 meter bij de groep of het gebouw vandaan? Is de zichtmelding in het verleden (dus de wolf is NU niet meer te zien)? Dan zijn er geen maatregelen nodig. Doe wel altijd een zichtmelding bij het [Wolvenmeldpunt van BIJ12](#), liefst met beeldmateriaal. Is de wolf NU (op dit moment) binnen 30 meter van de groep of het gebouw? Volg je de basisregels, maar gaat hij niet weg? Is hij geïnteresseerd in mensen? Bel dan 112. Probeer ondertussen kalm te blijven. Maak je groot, maak harde geluiden en ren niet weg.

Scenario's, inschatting gedrag en adviezen

Situaties	Inschatting gedrag en advies
Situatie A	Inschatting gedrag
Wolf loopt overdag of 's nachts door stedelijk gebied of dorpskern en passeert daarbij een school of kinderopvang.	Normaal gedrag, ongevaarlijk. Het betreft een passerende wolf. De wolf is niet geïnteresseerd in mensen, maar mijdt geen bebouwing. Dit gebeurt meestal op rustige momenten wanneer er weinig of geen menselijke activiteit is. Vooral in najaar en winter kunnen jonge wolven ver gaan zwerven, op zoek naar een eigen territorium.
De wolf toont daarbij geen interesse in gebouwen of mensen en houdt enige afstand (meer dan 30 meter).	Advies Doe melding bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, liefst met beeld, zodat het voorval officieel is gedocumenteerd. Verder zijn geen maatregelen nodig , er is geen probleemsituatie .
Situatie B	Inschatting gedrag
Wolf loopt overdag of 's nachts door stedelijk gebied of dorpskern en passeert daarbij een school of kinderopvang.	Normaal gedrag, ongevaarlijk. Het betreft een passerende wolf. De wolf toont interesse in mensen en heeft nog geen slechte ervaring meegemaakt. Vooral jonge wolven zijn vaak nieuwsgierig.
De wolf toont daarbij wel interesse in gebouwen of mensen , maar houdt enige afstand (meer dan 30 meter). Hij staat stil in de buurt van mensen en observeert. Hij vlucht niet meteen weg.	Advies Doe melding bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, liefst met beeld, zodat het voorval officieel is gedocumenteerd. Voer of lok de wolf niet. Houd kinderen rustig , voorkom paniek en ren niet weg, blijf als groep bij elkaar . Ga, als de wolf blijft observeren, of dichterbij komt, lawaai maken zodat de wolf interesse verliest en vertrekt. Verder zijn geen maatregelen nodig , er is geen probleemsituatie .

Situaties	Inschatting gedrag en advies
Situatie C	Inschatting gedrag
Wolf wordt gezien op minder dan 30 meter van een schoolgebouw of kinderopvang . Het gaat hierbij niet om een passerende wolf. De wolf blijft in de nabijheid van het gebouw.	Probleemsituatie. Wees waakzaam. De wolf vertoont mogelijk een gewenningsprobleem. Het dier is mogelijk op zoek naar voedsel (afval) rond gebouwen.
Er zijn geen mensen in de buurt.	Advies ➔ Is de wolf nog in de buurt en in zicht? Neem contact op met de politie (bel 112). Houd kinderen binnen totdat de situatie is opgelost. Is het vlak voor openingstijd van de school of opvang? Laat leerlingen pas komen als de situatie is opgelost. Doe een melding bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, liefst met beeld, zodat het voorval officieel is gedocumenteerd. ➔ Is de wolf niet meer in de buurt of in zicht? Doe melding bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, liefst met beeld, zodat het voorval officieel is gedocumenteerd.
Situatie D	Inschatting gedrag
Wolf wordt gezien binnen 30 meter van mensen.	Probleemsituatie. Wees waakzaam. De wolf vertoont gewinning en is niet schuw voor mensen, maar is ook niet geïnteresseerd in mensen. Waakzaamheid is geboden.
De wolf toont geen interesse in mensen .	Advies: ➔ Is de wolf nog in de buurt en in zicht? Neem contact op met de politie (bel 112). Houd kinderen rustig, voorkom paniek en ren niet weg. Blijf als groep bij elkaar. ➔ Is de wolf niet meer in de buurt of in zicht? Doe melding bij het Wolvenmeldpunt van BIJ12, liefst met beeld, zodat het voorval officieel is gedocumenteerd.
Situatie E	Inschatting gedrag
Wolf benadert actief en bewust mensen binnen 30 meter .	Gevaarlijk gedrag. Dit is een kritieke situatie van een wolf met extreme gewinning, met kans op agressief gedrag.
De wolf toont daarbij wel interesse in mensen .	Advies Neem contact op met de politie (bel 112). Blijf rustig, voorkom paniek en ren niet weg. Blijf als groep bij elkaar. Maak lawaaï. Loop rustig naar achteren en vergroot langzaam de afstand tot de wolf. Houd, waar mogelijk, kinderen binnen totdat de situatie is opgelost. ➔ Valt de wolf aan? Je mag jezelf of een kind verdedigen, bijvoorbeeld met een stok of steen. Je mag een wolf niet achterna jagen als hij de aanval staakt en wegvlucht.

